

FØRSTE DEL : 1898 - 1943

1.0 1898 - 1922

Den 3. januar 1898 blev mine forældre gift og flyttede direkte til Varde. (Far var proprietærsøn fra Svejgård, Randlev v. Odder (farfar kom fra Sydslesvig (godset Marienhoff, Siseby, Angel) og flyttede til Svejgård i 1864), og da han ikke havde lyst til landbruget, blev han efter realeksamen uddannet i Aarhus Tømmerhandel).

Nu havde far fået job hos købmand Bastrup (tømmer, jord, planter m.m.), der ejede den Kampmann'ske gård, og mine forældre kom til at bo i en fløj af denne statelige bygning (nu fredet i klasse A). Det var meget fornemt med store stuer, 3 m til loftet og gyldenlæders tapeter på væggene, men, men, men:

Opvarmning: Kakkelovne. Belysning: Petroleumslamper og stearinlys. Vand måtte hentes ved pumpen i gården, hvor der også var toiletter, opbevaringsrum til brændsel og kældere til madvarer. (Muligvis var der gas i køkkenet til madlavning, men gasværket, der blev bygget i 1885, var fortrinsvis til at skaffe gadebelysning).

Disse levevilkår måtte selv velstillede nøjes med dengang, og også transportforholdene var sløje. Der var ganske vist kommet jernbane til byen, men ville man iøvrigt ud at se sig om, måtte man bruge hestevogn eller cykel, hvilket kun de færreste havde råd til. Så de gode Varde-borgere fik virkelig lært at gå på de tider!

Nå, tiden går, købmand Bastrup dør, far overtager forretningen, men Bastrups enke ejer gården. Da hun sælger den, må familien, der nu bestod af 6 personer (mine 4 ældste søskende blev født i den Kampmann'ske gård), finde et andet sted at bo, og far byggede derfor i 1905 et stort, "moderne" hus i byens udkant (skråt over for Vestbanen, nu Svinget 8).

Det moderne bestod i: Centralvarme (dog kun i stuerne) og indendørs WC og badeværelse! På loftet var anbragt en stor cementbeholder, der kunne fyldes v.h.j.a. en pumpe i køkkenet, som trak vand op af en brønd udenfor. Derved fik man konstant vandtryk til at forsyne de nævnte ting og selvfølgelig også køkkenet. Her var der installeret gas fra det kommunale gasværk, dels til opvarmning og dels til belysning dér og i entréen. Begge disse lamper kunne sættes på vågeblus, så man kunne orientere sig om natten. Derimod var der ingen el, og den øvrige belysning skete stadig med petroleumslamper og stearinlys. (Den kommunale vand- og el-forsyning

blev først startet i henhv. 1906 og 08). Disse forbedringer af levevilkårene var en stor lettelse for min mor, der alligevel havde nok at gøre med at passe et stort hus, samt mand og 4 børn, der hurtigt blev til 6! (Vi havde dog ung pige i huset. Det havde man jo dengang!). Og dermed trådte jeg frem på arenaen. (25/5 1908).

Man diskuterer ofte, hvor tidligt et barn er i stand til at registrere og huske en begivenhed, og jeg skal her yde et bidrag til denne diskussion. I julen 1909 er familien på besøg hos bedsteforældrene, jeg får høj feber og bliver lagt i seng, men pludselig finder man mig ude på verandaen, hvor jeg er krøbet op på en stol, så jeg kunne se ud i haven. Men hvorfor var jeg løbet derud?

Jo, i min febevildelse havde jeg set en karet med 2 hvide heste for komme op gennem haven, og den måtte jeg da ud at se nærmere på! Den forklaring har jeg sikkert senere fortalt (jeg talte først, da jeg var 3-4 år gammel), og derigennem har episoden fæstnet sig i hukommelsen. Jeg var 1 år og 7 måneder gammel!

Iøvrigt skal jeg ikke trætte med historier fra min tidlige barndom, men gå frem til d. 25/5 1914, hvor jeg fyldte 6 år. Det var dengang den nødvendige alder for at komme i skole, men da skoleåret i Varde begyndte 1. april, måtte jeg vente til næste år. (Når man nuomstunder skal være 7 år for at komme i skole, skyldes det ikke, at vore dages børn er senere skolemodne end tidligere tiders børn, men udelukkende en helt uforståelig mangel på "forudseenhed" hos en stor gruppe embedsmænd og politikere!! I årene 1943, 44, 45 og 46 blev der født et unormalt stort antal børn (mørklægning og spærretid??), men det "glemte" man helt, og da disse børn blev 6 år, var der hverken skoler eller lærere til dem! For nogenlunde at klare situationen ændrede man skolealderen til 7 år, og det har den uforståeligt nok været siden. Hvorfor forsinker man stadig de unges uddannelse med 1 år? Man opretter børnehaveklasse, men dér må børnene ikke lære noget! Hvorfor ikke? Er det lærerne, der absolut vil have et skoleforløb på 13 år i stedet for 12? Ja, jeg spør' bare.).

Da jeg ikke kunne komme i skole, måtte jeg gå hjemme alene sammen med mor fra tidlig morgen til hen på eftermiddagen i 2 år (jeg var den yngste og den næst yngste kom i skole 1/4 1913). Hvor stor betydning disse 2 år fik for hele min tilværelse, kan jeg bedst forklare ved at skrive den nekrolog over min mor, som aldrig er blevet skrevet:

1.1 Nanna Fabritius Voigt f. Nørregaard (1876-1973)

Mor var datter af højskoleforstander dr. theol. Jens Nørregaard og Anna Fabritius de Tengnagel (fra Petersgaard v. Kallehave), som sammen havde startet Testrup Højskole i 1866.

Fra barnsben af levede hun med i højskolens arbejde, hvor morfar og hans dygtige lærere søgte at give landboudommen en bred almen og kulturel uddannelse, og fik derigennem en usædvanlig viden og indsigt, som blev støttet af et rigt familieliv. Her spillede også musikken en stor rolle, idet morfar var en glimrende pianist, og alle børnene - der var 5 ialt - dyrkede et instrument. Mor sang og spillede klaver, og både evnen og lysten til at glæde andre med god musik bevarede hun til langt op i årene.

Under et længere københavnerophold fulgte hun undervisningen på frk. Zahle's skole, men der var aldrig tale om, at hun skulle være student. Havde hun levet i vore dage, var hun uden tvivl blevet akademiker, og med hendes pædagogiske evner og forbløffende talefærdighed, var hun f.eks. blevet en glimrende lærer. (Ved 100 års jubilæet på Testrup Højskole var hun en af hovedtalerne og vakte stor begejstring, og det samme gjorde hun 5 år senere ved en stor familiefest - 95 år gammel!). Men dengang skulle kvinderne ikke studere; de skulle giftes og passe mand og børn, og det gjorde hun til gavn - og meget, meget mere. I mange år var hun medlem af menighedsrådet og plejebarnstilsynet, samt næstformand i Dansk Kvindesamfunds Varde-afd. og desuden startede og ledede hun en stor bogklub. Hvert efterår fik hun tilsendt alle de nye bøger, og jeg ser hende møjsommeligt læse lange afsnit af uopskårne bøger for at se, om det var noget for bogklubben. Hun læste gerne højt for os børn, dels af de nye bøger, som egnede sig (f.eks. Knud Rasmussens bøger), og dels af klassiske værker af f.eks. Dickens og Selma Lagerlöf (på svensk!!).

Mor blev tidligt interesseret i politik, og i 1905 meldte hun sig ind i det nystiftede radikale parti og holdt Politiken livet igennem - næsten. Hun blev så optaget af de politiske problemer, at hun ofte skrev lange breve til de radikale ledere, når hun var utilfreds med deres arbejde på tinge, men ivotrigt søgte hun ikke at mase sig frem inden for partiet.

Mor fødte 6 børn (Anna, Carl, Elisabeth, Einar, Gudrun og Axel), men kort efter, at jeg var født, afbrød hun det seksuelle forhold og sov derefter nede hos os børn, mens far blev forvist til et værelse ovenpå. Om dette var konsekvensen af en begyndende uoverensstemmelse, véd jeg ikke, men forholdet mellem dem blev værre år for år. Imidlertid gik man dengang

ikke fra hinanden for et godt ord, og hjemmet og børnene holdt dem sammen i mange år, skønt de i virkeligheden var så forskellige (mor var dybt religiøs, far ateist; mor var musikelsker, far var det ikke; mor var radikal, far konservativ etc, etc).

Men så skete katastrofen, som var dråben, der fik bægeret til at flyde over: Min ældste bror, Carl, døde! Han var begyndt at studere på Polyteknisk Lærestanstalt i København, men i vinteren 1919-20 blev han så hårdt angrebet af den spanske syge, at han måtte gå hjemme i over 1 år for at komme til kræfter igen. Da han omsider tog tilbage til København, kom han efter sigende i dårligt selskab, forsømte studierne - og begik selvmord!

Beskyldningerne fløj om ørerne på os, og kort tid efter begravelsen blev mine forældre separerede (de blev aldrig skilt!). Mor flyttede til Lyngby sammen med de 4 yngste (Anna var forlængst kommet hjemmefra), og de følgende år blev meget hårde for hende. Fra at være en agtet borger i et lille samfund blev hun nu en enlig mor, der for små midler skulle søge at skabe et nyt hjem for sig og sine børn. Vi var fattige, men alligevel fik vi et rigt hjem, takket være mor. Med sin vanlige energi og sparsommelighed fik hun det hele til at løbe rundt, og med sin levende interesse for alt det, der er værdifuldt her i tilværelsen, gav hun os en uvurderlig, kulturel baggrund. Musikken var stadig i centrum, og mangen en søndag eftermiddag inviterede hun 12-15 musikglade familiemedlemmer eller venner til at danne et lille orkester. Så spillede vi ouverturer og symfonier, i reglen med 4-hændig klaver som det samlende midtpunkt, og skønt det kneb med pladsen i vor lille dagligstue, morede vi os gevaldigt.

Mor havde den glæde at se sit arbejde bære frugt. Pigerne blev godt gift, og Einar og jeg fik afsluttet vor uddannelse (henholdsvis cand. pharm. og cand. mag.) - og så sad hun pludseligt alene tilbage (1933). Selvom hun i Lyngby havde oparbejdet lignende aktiviteter, som hun havde i Varde, tilfredsstillede det hende ikke, og da hun nu var helt uden nogen forpligtelser, søgte hun ikke unaturligt tilbage til det miljø, hun kom fra. Hun solgte huset og blev lærer på Snoghøj Gymnastikhøjskole, men det blev en skuffelse - måske var hun for rodfæstet i traditionerne fra Testrup, og i 1936 drog hun til Århus, hvor vi byggede et hus sammen. Her skrev hun bogen om sin far, Jens Nørregaard, i anledning af hans 100 års dag (1938), men da jeg nu var blevet gift, og svigermor og svigerdatter i samme hus ikke er sagen, vendte hun tilbage til storbyen og fik et lille hus i Vangede. Skønt hun nu var blevet 65 år, kunne hun naturligvis ikke holde sig i ro, men engagerede sig stærkt i menighedsarbejdet, og lige til hun blev 90 tog hun troligt ned og læste højt for de gamle (!), og havde læsekredse, hvor hun f.eks. gennemgik komplicerede bøger som Dr. Zivago o.lign. med deltagerne.

I aug. 1947 havde vi alle en stor sorg: Min søster Elisabeth blev myrdet! På en cykeltur sent om aftenen blev hun overfaldet af en mand, som trak hende ind i en kornmark for at voldtage hende. Da Elisabeth sikkert har modsat sig dette - og hun var en meget stærk pige - trak manden en revolver og skød hende! Mor kom aldrig rigtigt over dette meningsløse mord.

Mor tilbragte de allersidste år på Kløcker Have i Gentofte, hvor hun bl.a. havde mange bataljer med forh. minister Bertel Dahlgaard, som også boede dér. Hun var især stærkt forarget over forslaget til en ny abortlov, og da de radikale stemte for "denne tåbelige lov", meldte hun sig ud af partiet og sagde Politiken op! Hun var da 97 år, og hendes største hovedpine var nu: "Hvem skulle hun dog stemme på ved næste valg!!".

Lad mig slutte med sidste vers af en sang, som blev skrevet til hendes 70 års dag:

Kære børn tag hende som et ideal.
Det er ikke bare tomme ord og pral.
Tænk om hendes liv og færden
havde kunnet præge verden,
var den ikke gået hen og blevet gal!

1.0 (fortsat)

Det er ikke svært at forstå, at nær kontakt dag ud og dag ind med en sådan mor var umådelig udviklende for en dreng i den mest videbegærlige alder. Selv om hun havde meget at gøre, var hun altid parat til at hjælpe og vejlede mig, og hun lærte mig at læse, skrive, regne, spille klaver og meget mere. Samtidigt lærte mine søskende mig at spille skak, samt diverse simple kortspil som hanrej, hjerterfri o.lign., og på mine forældres ugentlige kortaften, hvor vi børn var ivrige tilskuere, fik jeg indblik i de ædlere kortspil whist, l'hombre og auktionsbridge.

Og så kommer det allerbedste: Da jeg 1. april 1915 skulle i skole, antydede mor, at jeg kunne et og andet. Lærerne prøvede mig derfor og erklærede énstemmigt, "at ham kan vi da ikke sætte i 1. klasse", hvorefter jeg kom direkte i 2. klasse!

At placere en oplevelse tidsmæssigt kan ofte være svært, men i de år var der 2 begivenheder, der er nøje fastlagt.

Den ene er 1. verdenskrigs udbrud omkring 1/8 1914, som kom til at berøre os på en ganske særlig måde, idet min mor og mine 4 ældste sø-

skende netop da var på cykeltur i Sønderjylland, d.v.s. i Tyskland! (Grænsen lå dengang ved kongeåen!). Far, Gudrun og jeg var alene hjemme, og fars nervøsitet forplantede sig til os børn: Ville de blive interneret dernede eller kunne de komme hjem over grænsen! Jeg husker tydeligt de spændende dage vi gennemlevede, indtil alt endte på bedste måde.

Den anden er 5. juni 1915, hvor Danmark fik sin "nye" grundlov. I museets gård blev afholdt grundlovsmøde, og som repræsentant for Dansk Kvindesamfund talte mor om det epokegørende, at nu havde kvinderne endeligt fået valgret. Efter talen plantede hun - d.v.s. jeg! - en eg til minde om begivenheden. Tænk, at det kun er 75 år siden, at kvinderne officielt blev ligestillet med "vi mennesker"!

Krigen berørte os ikke særligt (danskerne var jo i samme situation, som svenskerne under 2. verdenskrig), men vi børn fulgte godt med i, hvad der skete rundt omkring i verden. Vi havde nemlig fået strenge ordrer om grundigt at studere de sidste telegrammer, når vi på vej hjem fra skole passerede Ribe Amtstidendes kontor. Og hjemme havde far et 1 m² stort europakort (jeg tror nok udsendt af Politiken), på hvilket han med forskelligt farvede knappenåle markerede hærenes opstilling ved fronterne. Skyttegravskrigen gjorde dog hurtigt kortet uaktuelt, men alligevel fulgte vi med i krigens gang. Vi betragtede det som et spændende skuespil, uden på nogen måde at forstå, hvor grusomt det var.

Af og til kom morbror Tage på besøg. Han var indkaldt til sikringsstyrken, der lå nede ved grænsen, og mødte op i fuld "krigsmaling". Det var det nærmeste vi kom virkeligheden. (I sommeren 1918 oplevede jeg dog i Vejers en luftkamp mellem et stort engelsk hydroplan og 4 tyske jagere. Den endte med, at hydroplanet blev tvunget ned på Horns Rev og senere sikkert bugseret ned syd for grænsen).

Materielt mærkede vi ikke meget til krigen. Ganske vist var visse ting rationeret, men i en stor familie med mange børn skabte det ingen problemer. Jeg husker dog, at vi ikke fik smør, men margarine på brødet, og det førte til den pudsige episode, at far en morgenstund højlydt erklærede: "Uh, nu har margarinen igen afsmag!" - og så havde mor den dag netop købt smør for at glæde far!

Skoletiden i Varde Kommuneskole var ikke oprivende. Især i mellem-skolen kedede jeg mig, og ofte tog jeg en spændende bog med, som jeg læste i timerne, hvis jeg kunne se mit snit dertil, dog aldrig i matematiktimerne! Vi havde en meget dygtig matematiklærer, som gav os en glimrende indføring i det vigtige fag, der egentlig skulle have været mit livsindhold.

En gammel lærer forsøgte at lære os en leveregel, som i grunden er ganske umoralsk. Han sagde: "I må gerne snyde mig, så meget I har lyst, men bliver det opdaget, får I klø!"

Skyldes vort dårlige samfund i dag ikke netop, at alt for mange lever hele livet efter den devise? - og så alligevel ikke får klø, selvom de bliver afsløret!

Af andre ting lærte jeg at løbe - og at løbe på skøjter! Det første skyldtes, at jeg som den yngste og fysisk svageste ikke kunne klare mig over for de andre drenge i klassen, og trak det op til slagsmål, gjaldt det om at komme væk. Min løbefærdighed førte bl.a. til, at det blev tradition især i vintermånederne, at de andre drenge i klassen i de korte frikvarterer (5 minutter!) skulle prøve at fange mig, inden klokken ringede. (Det lykkedes næsten aldrig)!

Skøjteløbet er en historie for sig. En af byens velhavere havde fået lov at lade skolens boldbane oversprøjte, når det blev frostvejr. Ganske vist sagde vi altid, at når Pedersen begyndte at sprøjte, var det et sikkert tegn på, at det blev tøvejr, men 3-4 vintre var der virkelig lange sammenhængende frostperioder. Og så havde vi hver morgen en spejlblank isflade til vor rådighed, dels i gymnastiktimerne, og dels efter skoletid. Om aftenen var der lys og ofte musik (hornorkester) på banen, samt boder med diverse, og den var i sådanne perioder centrum i byens liv. En enkelt vinter havde vi sammenhængende frost i flere måneder (1921?), og da kom skøjteentusiaster fra andre byer rejsende for at løbe på banen, men det var jo også en af de allerførste kunstige baner herhjemme.

Et led i tidens historie : Der var en ejendommelig foreteelse dengang, som Varde sikkert ikke var ene om: Gik man nede i byen, kunne man risikere at høre en kluntet trommehvirvel og en mand, der råbte et eller andet. Det var "trommemanden", den tids lokalavis! Han bekendtgjorde med høj røst kommende begivenheder, samt tilbud fra de handlende som f.eks.: "Der er opvisning på skøjtebanen i aften kl. 8, og I kan få flotte, røgede sild hos købmand Sørensen etc etc".

Og så er der en helt anden del af landsdelens historie, jeg må fortælle sådan: I begyndelsen rejste mine forældre til Hjerting om sommeren. Mor var ud af en tuberkuløs familie, og hun gjorde alt, hvad hun kunne, for at hendes børn skulle blive så sunde som muligt (vi 4, der lever, er mellem 80 og 90!) I 1911 lokkede imidlertid en af deres venner, overlærer Olsen, dem til Vejers, hvor han selv havde bygget sig et sommerhus, og siden var vi der hvert år hele sommeren igennem lige til 1924.

Vejers kunne ikke kaldes en landsby. Det var et "sted" med 12-15 gårde og huse, en redningsstation, en klitplantørbolig, samt en kirke 2-3 km længere inde i landet. Jorden var meget sandet og mager, og det er utro-

ligt, at nogen kunne leve af at dyrke den, men husdyrene må have spillet en stor rolle, herunder især fårene. De kunne selv finde føden ude i den brede række af klitter, som strækker sig langs hele Vesterhavet. Det var et fascinerende terræn, der dengang lå øde hen, og kun tæt ved "redningsvejen" havde nogle dristige folk bygget et par huse, trygt i læ bag den inderste klitrække.

Attraktionen for os byboere var den friske luft, det brusende hav, den brede, stenløse strand og de hvide, løse klitter (alt det blæste de fastboende på!), men leveforholdene var meget primitive. De første år lejede vi os ind hos de fastboende: Små, lavloftede rum, komfur i køkkenet, pumpe i gården o.s.v., og alle forsyninger måtte komme inde fra Oxbøl. Det gik via "posten", der den ene dag fik en seddel og næste dag tog varerne med på sin lille hestevogn. Men mens brevene blev bragt ud, måtte vi selv hente varerne ved postens lille hus oppe ved klitplantørens bolig. Det var ret langt, og turen til stranden var også lang (20-25 min.), men ih, hvor var det dejligt!!

I 1917 arvede mor en sum penge, og for dem fik hun bygget vort eget hus på den yderste brune - d.v.s. faste - klitrække! For på det tidspunkt var Vejers for alvor blevet opdaget - pudsigt nok af nogle københavnerne! Allerede i 1914 byggede højesteretssagfører Bülow et stort stenhus på den samme klitrække med en prægtig udsigt over havet, og året efter fulgte bankdirektør Thomsen, Glostrup, op med et mindre træhus ved siden af. Disse 3 huse var de eneste syd for vejen, hvor man ikke kunne købe grundene, men kun leje dem, idet de ejedes af staten. Men nord for vejen var jorden på private hænder, og her havde en smart Varde-ingeniør klistret en lang række små huse op på de højeste klittoppe. De gamle bønder rystede på hovederne og sagde, at de ville ramle ned ved den første vinterstorm, men faktisk står flere af dem endnu!! Skønt der således kom flere folk derud, spillede det ingen rolle. Der var plads nok til alle, især på "sydstranden", hvor vi børn havde hele det enorme klitareal ned mod Blåvand som tumleplads. Dette er historie - virkeligheden er idag en helt anden. (Tag aldrig til Vejers en sommersøndag! Bilkørsel er kun tilladt på de første 6-700 m af sydstranden og slet ikke på nordstranden, og det medfører, at den dejlige strand bliver forvandlet til en kæmpemæssig parkeringsplads! Bilerne er i reglen pakket så tæt, at det er svært at komme ned til havet, og klitterne er overfyldt. Når vort demokrati kræver, at alle skal have lige ret til livets goder, bevirker det ofte, at ingen kan få dem!!).

Turen til Vejers foregik med hestevogn (flyttelæs!) eller på cykel, men efter krigen begyndte bilerne at komme til byen. Det skete dog i et langsomt tempo, og vi drenge vidste nøjagtigt "hvis, der var hvems": Dyrslægens Ford med messingkøler, restauratørens Essex, borgmesterens flotte

Humber o.s.v. Det var endnu ikke bilerne, som prægede bybilledet, og hvor hurtigt det udviklede sig videre i en lille by som Varde, véd jeg ikke, for i 1922 flyttede vi som nævnt til Lyngby. Og dermed begyndte et helt nyt liv for mig.

2.0 1922 - 33

I Varde havde jeg afsluttet 3. mellem og kom derfor naturligt i 4. mellem i Lyngby Statsskole. Det var oprindeligt en privat realskole, som Staten for få år siden havde overtaget - både bygningerne og mange af lærerne! - og omdannet til gymnasium. Og hvilken forandring fra Varde Kommuneskole! Her var der ikke noget med at kede sig i timerne. Fra første færd måtte jeg holde ørerne stive for at følge med, men tilfældigvis fik jeg i de 3 første måneder de bedst mulige betingelser for at kunne forberede mig ordentligt. Det hus, vi skulle bo i, blev nemlig først færdigt langt hen på efteråret, og i mellemtiden kom jeg til at bo på et skolehjem, hvor der var tvunget lektielæsning fra 3 til 6! Aldrig - hverken før eller senere! - har jeg ofret så megen tid og energi på skolearbejdet som i denne 4. mellem, og det skaffede mig et renommé, som jeg levede højt på i gymnasiet.

I Lyngby var tonen mellem lærer og elev og mellem eleverne indbyrdes helt anderledes end i Varde, og jeg befandt mig virkelig godt i den nye skole, selvom jeg i den første tid måtte finde mig i den ofte gentagne "vittighed": "Var de' Varde, ja det var de". Året efter flyttede skolen fra bygningerne ved Lyngby Hovedgade til en nybygget skole lidt uden for bymidten, og her var forholdene virkelig ideelle. Jeg kan f.eks. nævne - hvilket sikkert vil undre - at i 1. g var vi kun 9 matematikere og 8 sproglige, der blev undervist samlet i visse fag (dansk, historie o.lign.), men adskilt i specialfagene! Det er klassekvotienter man ikke kender til idag, men som er forståelige, når man betænker, at på det tidspunkt var det kun ca. 4% af en årgang, som fik en studentereksamen!

Jeg skal forskåne jer for skolehistorier og i stedet beskæftige mig med fritiden, men der er dog en enkelt sag angående gymnasiet, som absolut vil ud gennem sidebenene: Hvordan kunne man dengang finde på at bruge næsten 500 kostbare gymnasietimer på at forsøge at lære eleverne fransk (4 timer pr. uge i 3 år!)?? Tysk og engelsk blev spist af med halvdelen og fjerdedelen, skønt disse sprog er helt nødvendige i alle naturvidenskabelige uddannelser! Vi havde rektor til fransk, og jeg følte mig derfor forpligtet til at forberede mig ordentligt til hver eneste time, men hvad fik jeg ud af det? Ganske vist kunne jeg læse en fransk bog, men gjorde det aldrig, og da længere udenlands-rejser ikke lå for i mellemkrigsårene, fik jeg først mulighed for at bruge sproget, da jeg efter krigen kom til Frankrig, og da var jeg ude af stand til at kommunikere med de indfødte! Skønne spildte

kræfter p.gr.a. tåbelige dispositioner i undervisningsministeriet! Jeg har senere i livet haft mere fornøjelse af det korte kursus i latin, vi havde i 4. mellem, end af de 500 timer fransk i gymnasiet!

Udover skolen - og senere universitetet - havde jeg mange andre aktiviteter, først og fremmest musik og sport. Mine egne præstationer inden for disse områder var ret middelmådige, men ved at beskrive dem, håber jeg at kunne give et indtryk af udviklingen fra næsten ingenting til vore dages overflod.

2.1 Musik

Hvad hørte jeg af musik i min barndom? Vi havde ingen grammofon, og radio og TV eksisterede jo ikke. Det vildeste var, når byens hornorkester spillede skøjtøløbervalsen o. lign. på isbanen! I kirken hørte man orglet, i biografen en pianist, der forsøgte at illustrere begivenhederne på lærredet (hm!), og hjemme var det ligeledes klavermusik, samt sang og af og til lidt kammermusik. Men så var der "den selskabelige". Det var en forening, der bl.a. arrangerede koncerter med udenbys kunstnere (Fini Henriques, Agnes Adler-trioen o.m.fl.), og her fik jeg en uforglemmelig oplevelse. Kort efter 1. verdenskrig havde man fået fat i en berømt belgisk strygekvartet, men den dag, de skulle give koncert, blev 1. violinen syg, og det blev i stedet en sonateaften, som afsluttedes med Beethovens trio i es-dur op. 97. Den begynder med, at klaveret alene fremfører det monumentale hovedtema, først piano og efterhånden stigende til forte ved afslutningen, og det gjorde pianisten så smukt, at det løb koldt ned ad ryggen på mig!! Det var første gang, jeg havde denne salige fornemmelse, og dermed var jeg for tid og evighed solgt til musikken.

Da vi flyttede til Lyngby, ændredes situationen voldsomt. Her i hovedstaden var der et udstrakt tilbud af alle former for musik, og jeg tog imod så meget, som tid - og ikke mindst økonomien - tillod. Det var især operaen og symfonikoncerterne i Odd Fellow palæet, som tiltrak mig. Hidtil havde jeg kun hørt et stort orkester ved to lejligheder:

1. I 1920 fik jeg plads i en bil til genforeningsfesten på Dybbøl Banke, og selvom kong Christian X. imponerede mig, var det, der gjorde mest indtryk på mig dog, da marineorkestret marcherede ind på pladsen under tonerne til "Holmens faste stok"!
2. I 1921 cyklede mor og jeg de 75 km til Kolding for at høre Gades "Elverskud". Det blev opført i slotsruinen, hvor Georg Høeberg diri-

gerede et stort orkester og et kæmpemæssigt kor. Solisterne husker jeg ikke, men det var en stor oplevelse.

Alligevel kendte jeg mange af de symfonier, jeg nu hørte. Hvordan? Jo, jeg havde spillet dem sammen med mor, udsat for 4-hændigt klaver! Denne måde at lære symfoniske værker at kende på er nu helt passé, men det var dengang den eneste metode.

Som nævnt, lærte jeg tidligt at spille klaver, og op igennem årene spillede jeg så meget, som jeg kunne få lov til! I begyndelsen lød det ikke særligt godt, men mod slutningen af Varde-perioden var jeg nået så vidt, at jeg kunne tage fat på Beethovens sonater. Mor og hendes søster, Ingeborg, havde i deres ungdom delt sonaterne imellem sig, og nu kunne jeg øve mig på Ingeborgs sonater uden at gå mor i bedene (jeg kunne f.eks. "Måneskinssonaten" udenad, men naturligvis kunne jeg ikke spille den ordentligt). På det tidspunkt kom morbror Halvor på besøg. Han var en udmærket amatør-violinist, og da han hørte mig spille, erklærede han: "Ja, det er meget godt, at drengen kan spille klaver, men han skal da også lære at spille violin", og så forærede han mig en violin! Dens skæbne skal jeg dog gemme til senere.

I Lyngby fortsatte jeg med klaveret under mors vejledning, men kort efter studentereksamen kom jeg tilfældigt i forbindelse med en fjern slægtning, fru Karen Vedel, gift med maleren Hermann Vedel.

Hun var en fremragende pianistinde, der i de senere år specielt havde studeret grundlaget for al pianistisk uddannelse, og nu fyldte hun sin hverdag med at give sin viden videre til et begrænset antal voksne elever. Her måtte jeg begynde helt fra bunden med afslapning og alle former for anslagsteknik, med øvelser og skalaer og meget mere. Det hele sigtede mod at opnå større egalitet og træfsikkerhed, og var jeg kommet til fru Vedel 10 år tidligere, var jeg sikkert blevet pianist. Nu hjalp det mig imidlertid til at få en gældfri studietid på følgende måde:

I vinteren 1927-28 var jeg inviteret til ungt selskab i Birkerød. Dansemusikken skulle leveres af en rejsegrammofon, men da både den og pladerne var ret ringe, blev det hurtigt til, at jeg spillede i stedet for at danse. I selskabet var der 2 sønner af direktør Westenholtz på Magleås, og kort tid efter skulle de selv have ungt selskab. Tilfældigvis - og til mit held - ringede deres faste pianist afbud samme morgen, og da de ikke ville have en tilfældig "musikker", ringede de til mig! Jeg blev hentet i bil og behandlet fuldstændigt som gæst med den forskel, at efter kaffen spillede jeg, mens de andre dansede. Der var 60-70 gæster på Magleås den aften, og da de fleste af dem også holdt lignende fester med mellemrum, havde jeg

derefter hver lørdag i de følgende 5 vintre besat med lignende engagementer!

Jeg må her indskyde:

1. Man havde dengang ikke radiogrammofoner, der kunne accepteres af det storkøbenhavnske bourgeoisie som brugbare ved store selskaber, og man var derfor vant til at benytte levende musik.
2. Jazzen var netop kommet til landet på dette tidspunkt via grammofoonplader og engelske radioudsendelser, samt enkelte orkestre, der havde taget den op som dansemusik, og endelig
3. Derigennem og ved mit arbejde i vort orkester (se nedenfor) havde jeg fået et repertoire, som var mere i tråd med ungdommens ønsker end det, de ældre musikere kunne byde på.

På dette punkt var også studenterforeningens lørdagsballer af betydning. Her blev musikken leveret af diverse klaverbegavede medlemmer, og vi var en gruppe, der skiftedes. Men alle trådte ærbødigt til side, når en ung mand med store blaffrende ører viste sig. Det var såmænd Leo Mathiesen, Danmarks mest berømte jazzpianist igennem tiderne!

Den store oplevelse på jazzens område var den engelske jazz-dirigent Jack Hyltons koncerter i Odd Fellow palæet i 1928. Enhver, der oplevede disse koncerter, vil f.eks. huske hans fejende flotte "Tiger-rag", og hans optræden bragte for alvor jazzen til København. Det førte bl.a. til, at vi dannede et amatør-orkester, som havde let ved at få engagementer til baller i diverse foreninger.

I 1930 kom min fætter Kjeld Nørregaard til byen fra Ribe. Han var allerede da en fremragende pianist, langt bedre end jeg (han havde fået professionel undervisning fra barnsben af!), og nu trådte han ind i orkestret, så vi kunne optræde med 2 klaverer. Endelig kort før jeg flyttede til Århus fik vi et nyt medlem: Den kun 16-årige Svend Asmussen! og allerede året efter dannede han sin første Asmussen-kvartet med Kjeld og 2 andre fra orkestret.

Til slut lidt om økonomien i dette musikerliv. Fru Westenholtz havde fastsat taksten til kr. 30 (= ca. kr. 1200 idag!), og det blev nogenlunde standard (i orkestret dog kun 10-15 kr.). Een gang tjente jeg imidlertid hele 75 kr.!! Det var et ældre selskab, hvor danselysten slap op ved midnat, men så bad værten mig om at underholde med lidt god musik, hvilket blev til en mindre "koncert" med Chopin-etuder, Schuberts "Wanderer-fantasi" m.m., og det faldt øjensynligt i god jord! Jeg sendte fru Vedel en taknemlig tanke.

Da jeg flyttede til Århus fortsatte mit musikerliv, men på en helt, helt anden måde, og det skyldtes indirekte den før omtalte violin! Den hvilede i mange år i sin kasse, men i min gymnasietid begyndte jeg at få undervisning hos morbror Gunnar, der ligesom Halvor var en særdeles god amatør-violinist. Det gik kun langsomt fremad, men jeg fik dog lært at stryge rigtigt og spille nogenlunde rent.

Og så en dag kom Gunnar med en bratsch, en bratsch-skole og nogle noder. Han havde arrangeret en kvartet-aften, men nu var bratschisten blevet syg, så jeg måtte træde ind! På med vanten og hjem og øve. Jeg nåede kun til, at en node betød, at jeg skulle sætte fingeren på et bestemt sted på strengene, men hvilke toner, jeg spillede, anede jeg ikke. Jeg garanterer for, at bratsch-stemmen ikke var dominerende den aften! Men alligevel blev aftenen skelsættende for mig. Nu kunne violinen vandre tilbage til sin kasse, og bratschen blev mit andet instrument. (Som tyskerne siger "Eine Bratsche ist gar keine Bratsche, sondern eine Geige mit bitteren Erfahrungen!"). Den åbnede vejen for mig til den reneste form for musik: Strygetrioer, -kvartetter og -kvintetter, og da der var mangel på bratscher, kom jeg snart ind i flere ensembler. Og det fortsatte i Århus, hvor jeg i 3 år boede hos lektor Heering, der også var kammermusikker om en hals. Han førte mig ind i kernen af byens musikliv, hvilket igen førte til, at jeg i et par år spillede bratsch i philharmonisk orkester under Thomas Jensen. Orkestret var en blanding af professionelle og amatører, og da det blev omdannet til byorkester, trådte amatørerne ud, men kontakten med de mange fremragende musikere fortsatte i mange minderige kammermusikaftener.

Vi amatører havde imidlertid fået smag for orkesterspil, og med min gode ven ingeniør, dr. techn., Ivar Bertelsen i spidsen fik vi i slutningen af 30'erne startet Jydsk Amatørorkester, der med Eduard Müller som dirigent gav et par koncerter, men som "døde" under krigen og ikke senere blev genoplivet.

Jazzen blev dog ikke helt glemt. Jeg havde været med til at starte Københavns Jazz-forening, og nu kom turen til Århus. Takket være Aarhus Stiftstidende (Georg Andréen) og Thomas Jensen (!) lykkedes det ret hurtigt at få startet Århus Jazz-forening, samt det dertil hørende Jazz-orkester, som jeg ledede, til at begynde med ved klaveret, men senere, da det voksede til 8-10 mand, som dirigent. Ved Stiftstidendes julekoncert d. 12/12 1943 optrådte orkestret for sidste gang, og efter krigen droppede jeg stort set den side af musiklivet.

Udbuddet af musik er steget enormt op igennem århundredet, især i provinsen. Selv en stor by som Århus havde ikke et rimeligt orkester før engang i 30'erne, og var som den øvrige provins afhængig af turnéerne fra København. Men så kom radioen, og efterhånden som den blev udviklet,

fik alle mulighed for at trænge ind i endnu ukendte marker i musikens forjættede land. Jeg mindes endnu de lykkelige stunder i tyverne, hvor jeg med hovedtelefonen på satte mig til vort krystalapparat (der var - heldigvis - ikke råd til en rigtig radio!). Med alle uvedkommende lyde lukket ude og ingen skrattende højtalere fik man en næsten mere intens musiknydelse end den, som koncertsalen kunne give, uanset om det var en symfoni eller en strygekvartet, man lyttede til. En tak til kammersanger Holm, fordi han virkelig forstod radioens store betydning for musiklivet.

Nu er musikken blevet allemands eje, men fremtiden foruroliger mig. Tidligere tiders salonmusik, ja sågar jazzen, kunne være vejen til den klassiske musik, men vor tids "muzak" er en blindgyde, der ingen steder fører hen. Hvordan slipper vi dog af med den igen? Er radio (og TV) nu med til at opdrage de unge til musikalske analfabeter, så den kan leve videre i bedste velgående? Jeg tror, at hvis DR, TV og aviserne ville undlade at beskæftige sig med "begivenhederne", ville de hurtigt forsvinde, og det er da forbudt at reklamere for narkotika!

Det meste af den "klassiske" musik, som er skrevet i de sidste 50-60 år, bryder jeg mig heller ikke om, for når den hverken indeholder en fængende melodi, en inciterende rytme eller en klangfuld harmonisering, virker den nærmest på mig som generende støj. Desuden lider meget af den moderne musik af den store fejl, at den er aldeles uspillelig for amatører, og det er da dem, man komponerer for. Eller skriver komponisterne blot for at vise deres kolleger, at de er med på (u)nodeerne?! Ufatteligt, at man kan få fremragende musikere til at indstudere disse hundesvære værker, der vil være glemt i overmorgen!!

2.2 Sport

Menneskene har alle dage dyrket sport, men i begyndelsen af århundredet skete det på lavt blus. Det offentlige havde ikke midler til at forsyne befolkningen med sportsfaciliteter, og i Varde var der faktisk kun en fodboldbane, der var meget pauver, da den også blev brugt som markedsplads! (Den tidligere omtalte skøjtebane og et par tennisbaner blev skabt på privat initiativ). I skolen spillede vi om sommeren cricket i gymnastiktimerne (!) eller lærte at svømme i Varde å, og friluftssport dyrkede man i FDF.

I Lyngby (1922) var situationen stort set den samme. Jeg dyrkede her friluftssporten i det danske spejderkorps (deltog bl.a. i spejderjamboréen på Ermelundssletten i 1924), men snart dukkede nye sportsgrene op, som jeg kastede mig over med liv og sjæl. B.T. arrangerede landets første bordten-

nisturnering, og skønt jeg kun havde dyrket spillet hjemme på spisebordet med et bat skåret ud af en krydsfinérplade, skulle jeg selvfølgelig deltage (jeg vandt også et par kampe!). Old-boys arrangerede verdens første håndboldturnering, og her deltog Lyngby Statsskole med et hold i flere år.

En overgang dyrkede jeg også dansen som sport. Jeg har altid elsket at danse, og charleston måtte man da lære hos Carlsen ("Der er 117 danselærere, men kun én Carlsen!"). I skolen spillede vi fodbold om sommeren. Det duede jeg ikke til, men lige ved siden af fodboldbanen lå tennisbanerne, og her gik det bedre. I Varde havde jeg ofte fungeret som bold-dreng for de voksne og ind imellem slået bolde med dem, og jeg kom derfor hurtigt i gang med spillet, som jeg troligt fortsatte med at dyrke, indtil manglen på bolde og ketchere under besættelsen tvang én til at holde op.

I Århus (1933) var det noget bedre. Det offentlige havde bygget et fornemt stadion og fornylig en svømmehal, men f.eks. måtte nogle af mine venner selv financiere bygningen af en badmintonhal. Derved lærte jeg også dette spil at kende, men opdagede ret hurtigt, at det var jeg blevet for gammel til at kunne dyrke på et rimeligt plan.

Det var først efter krigen, at udviklingen accellererede, og efterhånden har man fået hele landet forsynet med boldbaner og haller til alle mulige formål. Idag har sporten fået en endnu mere dominerende stilling i samfundslivet end musikken. Det gavner sikkert folkesundheden, men desværre har medaljen jo en bagside (sportsskader, olympiader m.m!).

Til slut et par ord om golf, som jeg tog op efter krigen. Det var i gamle dage en snobbe-sport, dels fordi det var dyrt, og dels fordi man måtte have et køretøj for at kunne komme ud til golfbanerne. I vore dage, hvor alle har biler, er det nærmest blevet en folkesport, som blot er hæmmet på grund af manglende plads til baner i vort lille land.

2.0 (fortsat)

Som ung i 20'erne kunne man let blive involveret i en masse aktiviteter, og pludselig en dag gik det op for mig, at alt det, jeg beskæftigede mig med, praktisk taget ikke eksisterede i Jylland, da mine forældre var unge (d.v.s. i 90'erne): Sport, baller, biografer, restaurationsbesøg, jazz, opera etc etc. Da jeg spurgte mor om, hvad de tog sig til, svarede hun ganske enkelt: "Vi arbejdede!". De fleste måtte arbejde fra 8 morgen til 6 aften, også om lørdagen! og efter maden hyggede man sig ved petroleumslampens

skær med syning, højtlesning eller musik. Og så gik man tidligt i seng, da man jo skulle op ved 6-7-tiden.

I 1. g (1923) kom der en del nye elever i klassen, dels fra Holte, der ikke havde noget gymnasium, og dels udefra. Blandt de sidste må jeg nævne Henning Leth, der blev min ven og nære partner i de 10 år, vi boede i Lyngby, og han vil derfor ofte optræde i det følgende. Vi var sammen om sport, læsning, opera, lange cykelture, o.m.m., og sammen tog vi studentereksamen i 1926 (Henning fik udmærkelse).

Gymnasiet var dengang meget forskelligt fra det, vi kender idag. Der var intet elevdemokrati, men respekt omkring lærerne, og kravene var store, og ved den afsluttende eksamen var man oppe i samtlige fag på nær ét (10 mundtlige eksaminationer i løbet af 3 uger!). Da det var overstået, gjorde vi noget mærkeligt: Vi tog på et 4 ugers kursus for frivillige ledere i gymnastik på Ollerup Højskole hos Niels Bukh! Grunden hertil var, at vi begge var så sportsligt interesserede, at vi kunne tænke os at tage gymnastik som fag på universitetet sammen med matematikken, som var vort hjertebarn, men bagefter opdagede vi, at i så fald skulle gymnastik være hovedfag (og matematikken altså bifag), og det var jo ikke meningen. Der var dengang stramme regler for fagkombinationer ved universitetet! Men opholdet på Ollerup var en mægtig oplevelse.

På universitetet tog jeg fat på det naturvidenskabelige studium til cand. mag. (Henning begyndte på Polyteknisk Lærestalt (ingeniørstudiet), men flyttede året efter over på universitetet, så vi atter fulgtes ad). Studiet omfattede matematik, fysik, kemi og astronomi og var normeret til 4 år: 1. del 2 år, lærerprøven 1 år og fagprøven 1 år, men så hurtigt var der næsten ingen, som gjorde det (kun Bengt Strømgren og lignende!). Efter 1. del skulle man vælge hovedfag, som afsluttedes med fagprøven, mens lærerprøven sigtede mod grundlaget for gymnasieundervisning.

Nå, alt det hørte jo fremtiden til. Nu gjaldt det først og fremmest om at få orden i økonomien. Ja, man gik vel blot op og hentede sin studiestøtte! Nej tak, det var der intet, der hed dengang. Betingelsen for at få støtte på universitetet var, at man klarede sig selv de 2 første år og derefter bestod 1. del med udmærkelse. Så kunne man måske få en portion af "Kommunitetet"! Det var et kæmpe-legat på 90 kr. pr. måned + friplads på Regensen! men der var kun få portioner til hvert fakultet. At sigte herimod syntes jeg ikke var en rimelig chance. (En af mine gamle kammerater fra Varde gjorde det faktisk. Han murede sig inde i et værelse og "bogede" fra morgen til aften, fik sin udmærkelse og boede på Regensen i 3 år!). I stedet tog jeg diverse job, især inden for undervisning, men derved blev studierne nærmest en bibeskæftigelse. (Jeg fik i min 6-årige studietid kun ét legat. Det kom fra understøttelsesforeningen Philadelphia, hvor jeg de

sidste 2 år kunne hente 20 kr. hver måned, et beløb, som faktisk betød noget dengang).

Hvordan det var gået med mine studier, hvis jeg ikke havde haft Henning, er svært at sige. Han gik ikke op til 1. del efter 2 år på grund af studieskiftet, og da han sigtede mod sommeren 1929, blev jeg klar over, at nu gjaldt det om at følge med. Jeg havde på det tidspunkt fået stabiliseret min økonomi uden et for stort tidsforbrug (se "musik") og kunne derfor fuldstændig koncentrere mig om det store pensum, der krævedes. Vor 1. del var - og er sikkert stadig - en af universitetets vanskeligste og mest omfattende eksaminer.

Der var 8 discipliner: 3 matematiske, 2 fysiske, 2 kemiske, samt astronomi, og eksamenen bestod af 6 skriftlige og 7 mundtlige eksaminationer! Eksamensresultatet var gennemsnittet af disse 13 karakterer, men da man benyttede en karakterskala, hvor f.eks. mådeligt (mdl) talte -7, mens og kun talte +8, kunne man ikke tåle ret mange bundkarakterer, hvis resultatet skulle blive acceptabelt. Vi var begge velfunderede i matematik og fysik, men hvad med kemien? Gymnasiets grundlag i dette fag var uhyre pauvert, og da vi hidtil havde negligeret det af hensyn til især matematikken, måtte vi i forårsmånederne gøre en kraftig indsats for at blive à jour i faget. Igennem det arbejde blev vi begge stærkt interesserede i kemien, herunder specielt den organiske kemi, som vi intet havde lært om i gymnasiet.

Nå, 1. del blev veloverstået (Henning fik udmærkelse!), og vi klarede os begge godt i kemi, men naturligvis skulle vi have matematik som hovedfag. Ved efterårssemestrets start mødte vi så op for at følge prof. Nørlunds forelæsninger i videregående matematik, men så skete noget mærkeligt: I to stive klokketimer sad vi og hørte Nørlund tale og så ham skrive på tavlen, uden at vi forstod et levende kuk af, hvad der foregik!! Nu havde vi i flere år studeret matematik og beherskede alt det, man forlangte til 1. del, og så stod denne arrogante professor og fortsatte sin forelæsningsrække uden den mindste hensyntagen til nye studerende! Vi var rasende, så på hinanden og sagde med een mund: "Skal vi så ikke hellere tage kemi som hovedfag", og det gjorde vi så!

(Ved at mindes denne episode kan jeg ikke lade være med at filosofere lidt over denne verdens tilfældigheder. Hvordan var min tilværelse blevet, hvis Nørlund den dag havde holdt en inspirerende forelæsning? Hvilke mennesker havde jeg mødt, og hvor var jeg havnet? Hvem havde jeg giftet mig med, etc etc etc? Hele min livsbane blev ændret ved denne tilfældighed, og der skulle senere komme andre tilfældigheder, som korrigerede sporenes retning. Jeg er ikke fatalist, og jeg tror ikke på en Gud, der har en finger med i spillet, når der hænder én noget, men der er et underligt begreb, som hedder held. Nogle mennesker er vitterligt mere

heldige end andre med eller uden egen indsats. "Glück muss das Mensch haben", sagde Hitler, da han var sluppet uskadt ved attentatet i München. Hans held varede kun i 20 år, mens andre bevarer heldet livet igennem, hvis de da har evnen - eller heldet - til at forvalte det rigtigt. Men mere om held senere.)

Vi tog direkte ud til Organisk Kemisk Laboratorium på Østervold, hvor prof. Biilmann var chef, og her begyndte et helt nyt liv, da det nu ikke længere var læsning, men laboratoriearbejde, det drejede sig om. For at kunne påbegynde en forskning inden for den organiske kemi måtte man starte med en række obligatoriske kurser. Det krævede 4-5 eftermiddage om ugen i næsten 1 år! (Forelæsningerne til Lærerprøven var om formiddagen). Derefter fik man tildelt en af instituttets lektorer som "vejleder". Jeg fik lektor Hakon Lund, og Henning lektor Stig Veibel, og fra da af fungerede man nærmest som medarbejder ved instituttet. Vi tog Lærerprøven i januar 1931 og den afsluttende fagprøve i sommeren 1932. På det tidspunkt blev Hakon Lund udnævnt til professor ved det nye universitet i Århus med tiltrædelse året efter. Man vidste, at han havde ansat Tage Langvad - cand. mag. fra januar 1932 - som videnskabelig assistent derovre, men man mente også at vide, at Hakon ville have 2 mand med. Dette fremgik iøvrigt af, at han havde ansat en cand. polyt. - lad os kalde ham Hansen - som privatassistent. Så der var øjensynligt ingen chancer.

Det efterår havde jeg frygteligt travlt. Foruden at tjene penge skulle jeg tage både praktisk og teoretisk Pædagogikum (prøver, der var nødvendige for at få stilling i et gymnasium), men alligevel havde jeg energi til næsten hver dag at tage et lille smut ind på laboratoriet (man kom hurtigt omkring på en cykel dengang). Det forskningsprojekt, jeg havde arbejdet sammen med Hakon på, var langt fra afsluttet, og jeg ville naturligvis gerne følge med i, hvad der videre skete (hm!). Det var sikkert et påskud dikteret af en indre stemme, der sagde: "Du skal knagme med til Århus, hvis der er den ringeste mulighed derfor".

Jeg véd ikke, hvor dygtig Hansen var, men jeg tror, at han irriterede Hakon - der var f.eks. noget om, at Hansen startede dagen med at tænde en cigaret og læse morgenavisen, inden han gik i gang med arbejdet! Nok er det, at langt hen på efteråret trak Hakon mig en dag ind på sit kontor og så på mig med et blik, som jeg kendte så godt. Det betød, at der foretog noget betydningsfuldt, og så sagde han: "Vil De komme som min privatassistent til 1. januar!". Han havde skaffet Hansen en stilling i industrien, og nu var pladsen ledig til mig!! Dermed var mit spor lagt for tid og evighed (jeg ønsker at blive begravet på Risskov kirkegård!). Tilfældigheder? Held?

Hvis, hvis o.s.v. var jeg sikkert endt - ligesom Henning - som en højagtet gymnasielærer et eller andet sted i landet, og så havde disse erindringer fået en helt anden slutning.

3.0 1933 - 43

Århus Universitet blev indviet den 11. sept. 1933 under stor festivitas: Stort telt i parken, stort orkester og kor, kantate, taler af ministre og borgmestre og med kong Christian X til at foretage den officielle indvielse. (Mærkværdigvis regnes jubilæer fra 1928, hvor "Universitetsundervisningen i Århus" begyndte (1 prof. (filosofi) + 4 docenter (humaniora)). Der må være nogen, som mener, at et universitet er startet den dag, man ansætter en professor i filosofi! Basta!).

Ved festforestillingen på Århus Teater oplevede jeg for første gang statsminister Thorvald Stauning i funktion. Han sad i logen over for mig, og da forestillingen begyndte, trak han gardinet for og forsvandt. Han havde sikkert fået rigeligt ved festmiddagen og trængte til at hvile sig. Men i det øjeblik forestillingen var slut, var han på pletten og holdt en aldeles strålende tale! Imponerende.

Lad mig her indskyde lidt om datidens politiske situation. Med mine mange aktiviteter i studietiden havde jeg næsten lukket omverdenen ude. Jeg registrerede måske nok den sorte dag på New Yorks børs i 1929, men tænkte ikke på dens konsekvenser, jeg anede intet om, hvad der foregik på Christiansborg, og situationen i Tyskland var slet ikke gået op for mig - endnu. (I sommeren 31 var jeg på cykeltur i Tyskland sammen med en fætter. Vi boede på vandrehjem, og en aften kom vi dér uforvarende med til et kommunist-møde! Det gik først bagefter op for mig, hvor dødsens farligt det kunne have været).

Heller ikke den hjemlige situation var jeg klar over, men det blev jeg i Århus. En eftermiddag i 1933 kom jeg midt i byen ind i en gyde, hvor jeg mødte et optog, som jeg sent vil glemme. Først kom 2 halvstore børn, bag dem en kraftig mand med 2 små børn og til slut en højgravid kone med en barnevogn og endnu et barn ved siden. Alle var i lasede klæder, og deres ansigter - også børnenes - afspejlede den nød og håbløshed, som dengang var de arbejdsløses lod. Jeg har en udpræget visuel hukommelse, og mens jeg skriver dette, ser jeg dette optog tydeligt for mit indre øje! Havde jeg været maler, ville jeg have malet et stort dystert billede af optrinnet med titlen: Arbejdsløs i 30'erne. Det er et såre trist kapitel af den tids historie.

Men Lund, Langvad og jeg var ikke kommet til Århus for at løse arbejdsløshedens problemer. Vor opgave var at indrette et kemisk institut

og tilrettelægge undervisningen i kemi for stud. med.'er til "Kantussen", en propædeutisk eksamen i kemi og fysik, normeret til 1 år.

Århus kommune havde foræret universitetet et meget stort areal i den nordlige del af byen, og her - midt i nedlagte kolonihaver og med et savværk og nogle flygtningebarakker i kanterne - havde arkitekt C.F. Møller opført en helt moderne bygning (århusianerne syntes dengang, at den var forfærdelig!). Vi rykkede ind på 2. sal med auditorium på 3., mens fysikerne fik 1. sal (prof. Buch Andersen + medarbejdere), og stuen var belagt med værksteder, kantine m.m., samt universitetskontor, hvor universitetssekretær Poul Jørgensen residerede. På 2. sal skulle der også være plads til de humanister, der havde været her fra 1928, så Århus Universitet startede indenfor ret snævre rammer. Det var også småt med teknisk hjælp. Vi havde kun en dygtig maskinarbejder, Kisby Andersen, der skulle fungere som laboratoriebetjent og værkfører i afdelingens lille værksted, men sådan noget som laboratoriepiger og sekretær kom først meget, meget senere.

Det første år var der kun 33 studerende, men allerede næste år kom der op imod 100 og antallet steg derefter år for år. Det betød et stort undervisningsarbejde for Langvad og mig, idet studieordningen indeholdt 3 obligatoriske laboratoriekurser:

1. Kvalitativ analyse ca. 90 timer for hvert hold (20 mand), incl. en eksamensprøve, der skulle bestås for at kunne gå op til Kantussen,
2. Titreranalyse og
3. Almén kemi.

2. og 3. var tilsammen lidt mindre end 1. I semestrene (1/9 -15/12 og 1/2 - 15/5) måtte vi derfor være i laboratoriet praktisk taget hver dag fra 1-4 - også lørdag!

Det er utroligt, at universitetets bestyrelse ikke fra første færd accepterede, at Lund måtte have 2 assistenter, men fra 1/1 33 til 1/4 34 blev jeg aflønnet af "Carlsberg-penge" (kr. 250 pr. måned). Først dá blev jeg ansat som honorarlønnet videnskabelig assistent med den fyrstelige gage af 315 kr. pr. måned. I honorarløn lå, at der ikke var nogen stigning i lønnen efter anciennitet, og først 8 år senere (1942) blev jeg fast ansat på lige fod med Langvad! Vor indtægt var dog noget større end lønnen, idet vi om morgenen fra 8 til 9 holdt "eksaminatorier" for de studerende, og de var ekstra betalt. Min årsindtægt kom derved op i ca. kr. 5.000 - lig godt 150.000 idag - men det må dog bemærkes, at skatten dengang var lav (jeg mener at huske, at jeg betalte ca. kr. 700 i kommuneskat (statsskatten var meget lille)).

Apropos skat, så udkom der i de første år i Århus en "skattebog", hvori man kunne se, hvor meget den enkelte betalte. Og hvem var så byens største skatteyder? Direktørerne ved Århus Oliemølle eller en af de andre store virksomheder? Nej, det var såmænd overlæge Fabricius-Møller, Amtssygehuset. Jeg tror han betalte ca. kr. 33.000 i kommuneskat d.v.s. tjente i hvert fald over kr. 150.000, hovedsagelig på privatpatienter, som overlægen dengang havde ret til at indlægge og behandle på hospitalet (det var kun de ubemidlede, der var i sygekasse, de øvrige måtte selv betale!). Ja, det var tider for en berømt overlæge!

Med den megen undervisning, vi havde, var tiden til forskning begrænset, og først måtte instituttet udstyres. Det var dog ikke så kompliceret, da det, der krævedes, stort set kun var almindeligt laboratorieudstyr (kolber, svalere, skåle og lignende), nogle præcisionsvægte, samt enkelte finere måleinstrumenter. At udstyret var så beskedent skyldtes dels de begrænsede pengemidler, men til dels også kemiens stade på dette tidspunkt. Jeg er nødt til at fortælle lidt om vort fag, før jeg går videre i det kronologiske.

3.1 Kemi

I det forrige århundrede og langt ind i dette var kemi et udpræget beskrivende fag. Undervisningen drejede sig om at lære stofferne at kende: Deres forekomst, udvinding og/eller fremstilling, sammensætning, opløselighed etc, samt deres evne til at reagere med andre stoffer. Det var det, man lærte i skolen, og det var såmænd også hovedindholdet af universitetets undervisning langt ind i fagstudiet. De epokegørende opdagelser i begyndelsen af århundredet - deriblandt Bohrs atomteori - var nok registreret, men deres betydning for kemien var endnu ikke forstået af kemikerne, så undervisningen fortsatte lang tid endnu i det klassiske spor.

Inden for forskningen var det noget anderledes, afhængig af hvor man arbejdede. Kemi deles op i flere discipliner: Organisk-, uorganisk-, fysisk- og teoretisk-kemi, samt kemisk-fysik, og det var stort set kun de folk, der arbejdede inden for de 2 sidstnævnte discipliner, som havde taget forskningen op under nye synsvinkler.

Hakon Lund var en fremragende forsker inden for den organiske kemi (kulstofforbindelsernes kemi), men han arbejdede fortrinsvis efter det klassiske mønster: Fremstilling af nye stoffer, samt nye og bedre metoder til fremstilling af allerede kendte stoffer. Det var derfor naturligt, at vi andre forsøgte os på samme område, men uden større succes. Forskning kræver

sin mand 100%, og det kunne jeg ikke honorere på grund af mine mange aktiviteter af anden art, som jeg ikke ville opgive. Hertil kom 2 lange afbrydelser - under besættelsen og i 50'erne (se senere), og min forskning kom aldrig til at sætte sig nævneværdige spor i den kemiske litteratur.

Efterhånden koncentrerede jeg mig mere og mere om fagets pædagogik, men det kommer jeg ind på i anden forbindelse.

3.0 (fortsat)

I de 3 første år i Århus kom jeg som nævnt til at bo hos lektor Heering, der underviste på Århus Kathedralskole. Her havde jeg alt, hvad man kunne forlange: Et udmærket værelse, god kost, hyggeligt samvær med Heering, dagens avis og et udmærket flygel, som stod til min fulde rådighed. Hele herligheden fik jeg for kr. 105 pr. måned! Deraf kan man slutte, at selv om min løn ikke var stor, var jeg alligevel, hvad man vil kalde en ret velstillet ungar.

På tennisbanen traf jeg brødrene Kaalund Jørgensen, og gennem dem fik jeg i 1934 indbydelse til at deltage i Århus Bridgeklubs stiftende generalforsamling. Det blev for mig en såre skelsættende aften, da jeg herved blev trukket ind i noget, som skulle blive en livslang hobby: Turneringsbridgen. Jeg tror, at det er hensigtsmæssigt, at jeg atter bryder kronologien for en stund.

3.2 Skak og bridge

Som omtalt lærte jeg tidligt både skak og diverse kortspil at kende, og selv om de sidstnævnte ikke blev glemt, var det hovedsagelig skak'en, som optog mig i barneårene (jeg var meget stolt, da jeg første gang slog far i et parti).

Da jeg blev student, meldte jeg mig ind i Studenterforeningens Skakklub, og spillede dér i nogle år, men samtidigt fik jeg i studenterforeningens kortstue kontakt med kontraktbridgen. Her sad sædvanligvis 3 senere berømte turneringsspillere Folkman, Tegner og Starck-Sørensen, og ofte kom jeg med som fjerdemand, hvorved jeg lærte en masse om dette fascinerende spil. Det var dengang koutume, at en fattig student blev fritaget for kontingent til foreningen i 2 år, og at man meldte sig ud, når man skulle til at betale. Jeg fulgte denne regel, da jeg vitterlig ikke havde penge til kontingent, og måtte de følgende år dyrke spillet under hjemlige

forhold (eller på laboratorierne!). I Århus meldte jeg mig straks ind i Århus Skakklub, men da jeg var kommet i gang med turneringsbridgen, opgav jeg skak'en, det andet var alt for spændende.

Og hvem var det så, man mødte i Århus Bridgeklub? Ja, det var såmænd den århusianske overklasse: Direktører, andre forretningsmænd, sagførere, læger, tandlæger, ingeniører, etc., samt nogle lærere. De havde lært spillet i selskabslivet, og nu ønskede de at dyrke det noget mere "videnskabeligt", ofte sammen med deres koner. "Almindelige" mennesker spillede whist, overklassen bridge! Men ungdommen brillierede ved sit fravær (med mine 26 år var jeg den yngste i klubben!). Forklaringen er sikkert, at da de unge ikke deltog i selskabslivet, og da der dengang ikke fandtes nævneværdigt trykt materiale på dansk om spillet, ja, så havde de kun ringe mulighed for at lære det at kende.

Op igennem årene har dette ændret sig totalt. I Danmarks Bridgeforbund er der idag ca. 18.000 medlemmer fordelt i 300 klubber, og der er masser af unge iblandt, som deltager i såvel forbundets officielle turneringer, som i specielle juniorturneringer. Og nuomstunder er det folk fra alle samfundslag, der spiller bridge, selv om akademikerne nok er overrepræsenterede. Dette er i grunden ikke så mærkeligt, da kontraktbridge er svært og kræver en veltrænet hjerne. På den anden side vil jeg hævde, at det langt fra er tidsspilde at spille bridge, da man i høj grad kan forøge sin hjernekapacitet ved at koncentrere sig om spillet.

Bridge må ikke opfattes som et "kortspil", hvor man spiller om penge og sidder og snyder hinanden i håb om en ekstra fortjeneste. Siden 1934 har jeg praktisk taget kun spillet turneringsbridge, hvor det udelukkende er æren, man spiller om, og hvor enhver form for snyderi er diskvalificerende.

Jeg bliver ofte spurgt om, hvad det er, der stadig får mig til at spille bridge, og svaret er altid: "Hver gang jeg tager en "hånd" op, er det en ny opgave, der skal løses bedst muligt, og jeg elsker at løse problemer!". De 52 kort kan fordeles på så utroligt mange forskellige måder, at man aldrig får det samme spil igen, men ind imellem kommer der situationer, der ligner noget, man tidligere har været med til, og erfaring - og en god hukommelse - spiller derfor en stor rolle.

Der er forskellige former for turneringsbridge, men deraf har jeg stort set kun interesseret mig for holdturneringen (4- eller 6-mands hold), hvori der hvert år afholdes mesterskaber for Danmark (DM), Norden (NM), Europa (EM) og hele verden (VM), samt hvert 4. år en bridge-olympiade. Jeg var så heldig at komme til at spille sammen med nogle af landets allerbedste spillere, og da vi vandt DM mange gange, førte det til deltagelse i NM og EM, samt én olympiade. Her nåede vi aldrig helt til tops, men vi fik en række pragtfulde ture rundt omkring i Europa, og da der i disse lange

turneringer altid er indlagt pauser, nåede vi at se meget mere end bare bridgebordene. Da jeg desuden flere gange tog til EM som tilskuer, kom bridgen til at dække hovedparten af mit behov for at rejse, og det skønt mulighederne for at komme billigt afsted jo steg så enormt efter krigen.

Bridge og golf ligner mærkeligt nok hinanden på mange måder: Begge sportsgrene kan dyrkes året rundt, så længe man lever; jo tidligere man kommer i gang, desto større mulighed har man for at blive virkelig dygtig; begge er så svære, at de fortrænger alle andre tanker; i dem begge er det ikke flotte enkeltpræstationer, der betyder noget, men evnen til at undgå fejl; og endelig kræver de begge meget lang tid. Det sidste vil nogen anse for en fejl, men med større og større fritid i fremtiden må det vel snarere betragtes som en dyd. Derfor: Hvis I vil undgå, at jeres børn kommer galt afsted, så lær dem at spille golf og bridge!

3.0 (fortsat)

I efteråret 1935 vandt jeg en motorcykel!! Jeg havde længe tænkt på at anskaffe en sådan og tog derfor 3 lodsedler i Frelsens Hær's lotteri - og vandt 1. præmien: En 250 cm³ Royal Enfield. (Da jeg samme år havde vundet et maleri på Charlottenborgs Forårsudstilling, sagde folk, at med det held skulle jeg da spille i klasselotteriet. Jeg fik også fat i 1/4 lod, men derom senere). Denne motorcykel forøgede min bevægelsesfrihed kolossalt og gav mig bl.a. mulighed for at gennemføre en lang rejse, som indirekte fik stor indflydelse på mit videre liv og derfor skal omtales nærmere:

I sommeren 1936 besluttede jeg at køre til Stockholm for at overvære kampene om EM i bridge, men da det hele foregik på byens fornemste hotel, Grand Hotel, sendte jeg en kuffert med ordentligt tøj derop. På turen boede jeg på de gode svenske vandrerhjem, og det gjorde jeg også i selve Stockholm, endda midt i byens centrum! (Det kostede 50 øre pr. nat, et hotel derimod 7-10 kr!).

Selve turneringen var en stor oplevelse. Her så man Europas bedste spillere i aktion, og da jeg ikke tidligere havde været i kontakt med international bridge, var jeg dybt imponeret og lærte en masse. Og så traf jeg mr. Culbertson himself, kontraktbridgens ukronede konge!

Da det hele var forbi, kom jeg i tanke om, at der var Olympiade i Berlin, og da jeg var fri og uafhængig, besluttede jeg at tage derned. Det viste sig nu, at man dengang let kunne få visa til at køre gennem randstaterne og den polske korridor, og med motorcykel og kuffert gik jeg derfor ombord på skibet til Tallinn, hvorfra kufferten kunne komme med et direk-

te tog til Berlin. De 3 lande, jeg nu kørte igennem, var dengang selvstændige republikker (1918-39). De var meget forskellige:

1. Estland er et fladt, sumpet skovland, som dengang virkede meget fattigt: Vejene var dårlige (hovedvejen sydpå var en smal grusvej!), der var ingen hunde, som fór i benene på mig, meget få biler og derfor ingen tankstationer! (Det var jeg ved at brænde mig på, men det lykkedes mig dog at få benzin ved en blandet landhandel).
2. Letland var helt anderledes, mere kuperet, med asfalterede veje, velholdte gårde og en hund ved næsten hver eneste gård (hunden er et velstands-tegn!). Mens Tallinn så ud som en middelalderby, virkede Riga som en lys og levende handelsby med mange biler og masser af mennesker på gaderne. Jeg overnattede i Riga-Jurmala, en forstad med en pragtfuld badestrand, og fortsatte derfra ind i
3. Lithauen. Her var naturen helt anderledes, og ligesom i Estland fik man indtryk af fattigdom: Vejene var dårlige, gårdene uindhegnede etc. Det ændrede sig imidlertid totalt de sidste 10-15 km før grænsen til Østprøjsen, idet man nu kører igennem Memel-området, som før krigen havde været tysk!

Desværre så jeg mindre i Lithauen, end jeg havde ønsket, men Olympiaden begyndte næste dag, så jeg skyndte mig igennem landet og via Østtyskland, Danzig og den polske korridor til det egentlige Tyskland.

Turen til Berlin gik glat på de gode tyske veje, men undervejs fik jeg mit første indtryk af nazismens "velsignelser": Ved indkørslen til de landsbyer og mindre byer, man passerede, var der næsten alle steder hængt store plakater tværs over vejen med følgende inskription: "In diesem Dorfe sind Juden nicht gewünscht!". Det med jødeforfølgelserne var altså ikke bare rygter! (Det var der mange herhjemme, som troede).

Den sidste del af turen foregik på den nyanlagte autobahn Stettin-Berlin, hvis betondække var som et stuegulv. Her kom gashåndtaget i bund, og jeg kørte ca. 110 km i timen, hvilket var en stor hastighed dengang.

I Berlin kom jeg helt tilfældigt forbi det hus, hvorfra alle billetter til Olympiaden blev fordelt, og her var blot én stor plakat, som meddelte, at alt var udsolgt! Det så ikke opmuntrende ud, men jeg tænkte, at der nok måtte være andre steder, hvor man kunne få nogle (jeg har altid været optimist!).

Da jeg kørte videre, blev jeg standset i 15-20 minutter af en næsten endeløs kolonne, der under militær kommando vandrede ud mod det store atletik-stadion til åbningshøjtideligheden. (Da jeg næste dag kom derud, var de der også. Det var 10-15.000 Hitler-jugend, der øjensynligt var udkommanderet til at "skabe stemning" på stadion ved at huje og heile hver gang en tysker deltog i en af konkurrencerne! Det virkede f.eks. ligefrem uhyggeligt, når man hørte dem skrigе og råbe, fordi en tysker i et indledende løb var ved at nå op på den fjerdeplads, som gav ret til videre deltagelse. Han brugte sine sidste kræfter og lidt til - Hitler sad jo og så det, og folket forlangte det! - og hvad gjorde det så, at han styrtede halvdød om, da han havde passeret stregen! Det var ikke sport, men fanatisme!).

Men jeg foregriber begivenhedernes gang. Først måtte jeg finde et sted at bo, og det viste sig forbavsende nemt. I en teaterfoyer var garderobebåsene tildelt hver sit land med henblik på privat-indkvartering. Jeg henvendte mig blot i den bås, hvor der stod "Dänemark", og fik hurtigt anvist et udmærket værelse midt inde i byen hos en lokomotivførerfamilie!

Men hvad så med billetterne? Ja, det blev klaret på følgende måde: På den kæmpestore plads foran stadion gik der hver morgen mange hundrede mennesker rundt, og fordelt i små grupper handlede de med billetter! Ind imellem grupperne kørte politiet med højtalervogne og meddelte gang på gang, at det var absolut forbudt at sælge til højere pris end den påtrykte. Alligevel lykkedes det mig den første morgen at købe af en svejtser et partout-kort til atletikken for 50 mark (påtrykt pris 40 Mk!).

Det pudsige var, at jeg havde ingen penge!! På den tid kunne man i Danmark købe såkaldte turistmark til lidt over halvdelen af den officielle mark-kurs, og jeg havde derfor ringet hjem til Handelsbanken og bedt dem overføre et vist antal turistmark til en bestemt bank i Berlin, men de var ikke kommet endnu. Svejtseren var betænkelig, men da vi skulle sidde ved siden af hinanden på stadion, gik han med på spøgen, og naturligvis fik han sine penge den næste dag. Samtidigt fortalte han, at han var blevet taget af politiet for at tage overpris for billetterne! Som udlænding blev han imidlertid løsladt med en advarsel, men havde det været en tysker, var han sikkert blevet arresteret - og måske sendt til K.Z.! (Det er sådan man knægter et helt folk, og med tyskerne var det særlig nemt, da de i forvejen var særdeles lovlydige).

I de 14 dage talte jeg meget med mine værtsfolk, især konen og den 18-årige søn. De var absolut ikke nazister (centrumsfolk og katolikker), men alligevel mindes jeg, hvordan hun ved omtale af Göring med strålende øjne udbrød: "Ja, so ein Mensch!!". Selv hun var faldet for den udstråling, som nazistlederne havde, set med tyske øjne!

Men det var der nogen, som ikke var. En aften var jeg sammen med sønnen i dennes jazz-klub, noget der var absolut forbudt i dagens Tyskland. Man sikrede sig derfor bedst muligt: Alene eller 2 sammen kikkede man sig godt for og smuttede derefter ind gennem en port, så tværs over gården og op på øverste etage i bagbygningen, hvor man bag tykke gardiner spillede engelske og amerikanske jazz-plader for hinanden. Vi var 12-15, deriblandt 2 medicinske studerende, som begge var jøder. Jeg talte en del med dem, og de var meget deprimerede. Øjensynlig var de fuldstændig klar over, at der ikke var nogen fremtid for dem - i hvert fald ikke i Tyskland. Det var en tragisk oplevelse midt i en iøvrigt imponerende Olympiade.

Ved at arbejde på "billet-markedet" lykkedes det mig at få adgangskort til alt det, jeg havde lyst til at overvære, bortset fra ét tilfælde. Det var den dag, da Ragnhild Hveger og "lille henrivende Inge" skulle svømme om medaljerne, men så gik jeg bare ind på et posthus!!!

På posthusene var indrettet fjernsynsstuer, hvor man - ganske gratis - kunne se udsendelser fra Olympiaden!! Billederne var naturligvis sort-hvide og langt fra så skarpe, som nuomstunder, men man kunne følge begivenhedernes gang, og jeg kom derved også til at overvære, at Danmark fik både en sølv-og en bronze-medalje i svømning.

Da jeg omsider kom hjem fra min odysse, var noget af det første, jeg sagde: "Nu bliver der krig, nu vil jeg have mig et hus!" (dette er autentisk og ikke en efterrationalisering!). Skønt mottoet i Berlin lød: "Alt for udlændingene", skulle man ikke kikke ret meget bagved den flotte facades kulisser, før man så et folk, som var opgejlet til fanatisme og brutalitet. Og kombinerede man det med forårets besættelse af Vestbredden og tyskernes efterprøvning af deres våbens effektivitet i den spanske borgerkrig, skulle der ikke megen fantasi til at se, hvor det førte hen. (Senere fik jeg fat i en pjece skrevet af en berømt amerikansk journalist. I sommeren 33 opholdt han sig 3 måneder i Tyskland, og på grundlag af sine iagttagelser skrev han denne pjece og gav den titlen: "Tysk nazisme betyder krig inden 15 år!").

Det er forbavsende, nej forargeligt, at Englands og Frankrigs ledere, som jo havde adgang til alle oplysninger om forholdene i Tyskland, ikke kunne - eller ville? - se det samme, som vi andre. De gjorde i hvert fald intet for at modvirke den bølge af pacifisme, som havde bredt sig i begge lande, for det var ikke populært at være "krigsgal", og man skulle da gerne vælges igen ved næste valg! (en af demokratiets største svagheder!). Hvis undladelsessynder er lig forbrydelse, ja, så indtager disse ledere en ikke ubetydelig plads blandt de mange, som har ansvaret for, at 2. verdenskrig brød ud.

Men hvad med det hus, jeg ville have? Tidligere havde jeg altid boet i villa, og jeg kunne dårligt tænke mig fortsat at bo på et værelse - eller i en lille lejlighed - inde i byen. Men skulle jeg have et hus, måtte det ske, inden krigen brød ud. Skønt jeg ingen penge havde (de var brugt på den lange rejse), lykkedes det forbavsende nok - og endda meget hurtigt - på følgende måde:

Da jeg første gang efter ferien besøgte min mor i Snoghøj, blev jeg hurtigt klar over, at hun ikke længere befandt sig godt dernede. Hun var kommet på kant med bestyrerne på gymnastikhøjskolen, og ville faktisk gerne væk derfra. Det var derfor ganske naturligt, at jeg sagde, at hun skulle komme til Århus, så vi kunne få et sted at bo sammen - og det gjorde hun så!

Fra salget af huset i Lyngby havde hun nogle få tusinde kroner, der kunne bruges som udbetaling, og vi turede nu rundt og så på huse, fortrinsvis i Risskov, som lå bekvemt i forhold til universitetet og samtidigt tæt ved vandet. Vi fandt ikke noget, som rigtig passede os, men vi kom i kontakt med en tømrermester, som havde nogle grunde på Lerbækvej og som tilbød at bygge os et hus på en af dem. Han kunne også anvise os en udmærket arkitekt, og efter at have set nogle tiltalende huse, som denne havde bygget, endte det med, at vi allerede samme efterår gik i gang med byggeriet.

I april 37 flyttede vi ind i huset, som takket være skæbnen (samt mig og arkitekten) var blevet væsentligt større og derfor også noget dyrere end forudset. De sidste penge måtte jeg låne hos en ven, mod at love ham samme rente, som han hidtil havde fået af sine penge, d.v.s. 5,2% p.a. Men den gik ikke, sagde sagføreren! Med sikkerhed i fast ejendom (3. prioritet) måtte man højst få 5% p.a.!! Besynderligt, især i betragtning af følgende:

Som 1. prioritet havde kreditforeningen bevilliget kr. 13.000 til 4,5%, men vi fik kun udbetalt ca. kr. 11.000. Det betød, at den reelle rente af lånet var 5,4%!!! Ja, tiderne (og tallene) ændrer sig, men én ting gælder stadig: Politikerne og embedsmændene kan ikke regne eller gør det i hvert fald ikke, før de giver love og forordninger.

Inden jeg går videre i kronologien, er jeg imidlertid nødt til at skrive lidt om

3.3 Kvinder, erotik og kærlighed

Lige fra barndommen har jeg været meget genert - og er det stadig. Min kone grinede, når jeg sagde det på mine ældre dage, men det passer nu. Jeg tager nødig initiativ til at kontakte fremmede mennesker, og over for kvinder er jeg især meget tilbageholdende. Selvfølgelig havde jeg i gymnasiet min faste pige, men det var af hensyn til selskabeligheden, hvor det var praktisk, at man kom to og to. Marie dansede godt og var iøvrigt en sød pige, men vort forhold var yderst platonisk, og da jeg begyndte at studere, brød jeg helt forbindelsen. Nu var der absolut ikke tid til pigesjov.

Og så kom min "musiker-periode". Her mødte jeg et opbud af kvindelig ungdom, skønhed og charme, som måtte være enhver ung mands drøm - og så var det ikke min jagtmark! Skønt jeg mange steder blev behandlet som gæst, så var jeg ikke gæst, men en betalt, tjenende ånd, og instinktivt følte jeg, at det ville være helt forkert, hvis jeg søgte kontakt med nogen af de søde piger. Bevidst undertrykte jeg min erotiske trang, og denne indstilling tog jeg med til Århus.

Ganske vist deltog jeg i reglen i studenterforeningens baller, men det var udelukkende for at danse - og dog! Der var nemlig en gymnasieelev, der hed Karen Rafn. Hun dansede ualmindeligt godt og min interesse for pigen øgedes, da lektor Heering fortalte, at hun var en af hans yndlings-elever - "tykke", som han kaldte hende - en sød pige, der var særdeles vellidt på skolen. Imidlertid forsvandt hun fra byen, da hun blev student, men i sept. 1937 kom hun igen - denne gang som stud.med.! I det kommende år var vi meget sammen, og jeg kom også i hendes hjem, når jeg f.eks. hentede hende til en tur på motorcyklen. Her faldt jeg pladask for Karens mor, Olida Rafn, og så var sagen klar, idet jeg rettede mig efter det gamle råd: "Se på din kommende svigermor, inden du beslutter dig".

Da Karen havde bestået Kantussen med bravour (censor i kemi, prof. Biilmann, kunne slet ikke stå for hendes vindblæste frisure!), besluttede vi at gifte os, men hvordan fik jeg Karen introduceret på passende måde i familien? (hun havde endnu ikke været hjemme hos os på Lerbækvej). Det skete - når jeg selv skal sige det - såre elegant: Kort efter indflytningen begyndte mor at skrive en bog om sin far, højskoleforstander Jens Nørregaard. Den skulle gerne foreligge ved 100 års dagen for hans fødsel (nov. 1938), men da hun skrev det hele i hånden, kneb det med at få den renskrevet i tide. Hun spurgte mig, om jeg ikke kendte en student, som kunne skrive på maskine - og det kunne hun tro, jeg gjorde! På den måde opholdt Karen sig hele sommeren på Lerbækvej, mens stort set hele familien

efterhånden besøgte os, og det kom derfor ikke som et voldsomt chok, da vi meddelte, at vi holdt bryllup d. 30. september.

Denne dato var ualmindelig dårligt valgt, for på det tidspunkt forhandlede Chamberlain med Hitler i München, og Europa svirrede med krigsrygter, som faktisk skabte kaos herhjemme! Det hele kom så hurtigt og uventet (!), at politikere og embedsmænd fór forvirrede rundt. Hvad sker der med Danmark, hvis krigen bryder ud? Hvad skal vi gøre? Ja, noget må vi gøre! Og så blev den ene uigennemtænkte ordre sendt ud efter den anden.

F.eks. fik vi på Kemisk Institut følgende ordre: Hvis krigen bryder ud, skal Lund og Langvad rejse op til et sted i Nordjylland og etablere et gaslaboratorium! mens jeg skulle blive i Århus og bestyre Instituttet indtil videre! Komplet tåbeligt. Hvad nytte kunne man have af et nyindrettet gaslaboratorium, hvis landet virkelig blev udsat for giftgasangreb? Men Lund og Langvad samlede troligt de ting sammen, som de mente, de ville få brug for - og så rejste Karen og jeg på bryllupsrejse.

Jeg mindes endnu, da vi på rejsen fik fat i Politiken, hvor der på forsiden med 10-15 cm høje bogstaver stod: "LYKKELIGSTE DAG I 20 ÅR!", samt billede af Chamberlain med hans latterlige stykke papir, der skulle sikre FRED I VOR TID! (Mon han virkelig var så naiv, at han selv troede på det?) Min eneste kommentar var: "Ulykkeligste dag i 20 år", og så fortsatte vi turen ind i ægteskabet.

Kærlighed bruges alt for ofte som synonym for erotik, menneskets biologisk set naturlige trang til at formere sig, og selv om det tit har forbindelse hermed, er det dog langt, langt mere. Den virkelige kærlighed er glæden ved at ofre lidt af én selv for at glæde den anden! Men hverken erotik eller kærlighed er nok til at skabe det ideelle ægteskab. Som en af vore veninder engang udtrykte det: "Det drejer sig om at kunne holde hinanden ud!", og det havde hun så evig ret i. Vi mennesker er forskellige. Vi har alle vore små (eller store!) særheder, og hvis disse irriterer partneren, er pokker løs. Det er ofte de små dagligdags foreteelser, der giver mulighed for stridigheder, og nøgleordet her er TOLERANCE. Jeg skriver det med stort, fordi det er helt afgørende i mange ægteskaber. Man hører så tit, at folk bryder ud for "at realisere sig selv"! Hvad er det for noget vrøvl. Vi mennesker er ikke noget i os selv, men kun i samspil med omverdenen, og det sted, hvor man har den bedste mulighed for at realisere sig selv, er inden for familien! Men det kræver en god portion tolerance fra begge sider, og mange nægter at honorere sådanne krav. De tror at finde lykken omkring det næste gadehjørne og bliver næsten altid skuffet.

Jeg véd godt, at erotikken behersker menneskene, sådan har Vorherre nu engang skabt os, men han har også givet os evnen til at tænke, og hvis

folk gjorde sig klart, hvor lidt lykke og hvor megen ulykke de skaber ved at følge erotikkens krav, ville de nok bruge deres sunde fornuft noget mere. De såkaldt venstreorienterede har i de sidste 20-30 år søgt at undergrave familiens betydning af hensyn til en tåbelig og menneskefjendsk samfundsstruktur, men tro dem ikke. Kun ved at udfolde sig inden for familiens rammer har man en rimelig chance for at få et lykkeligt liv! Og det var det, vi gjorde.

Det viste sig hurtigt, at jeg næppe kunne have fået en bedre kone end Karen. Hun havde det hele: Erotik, kærlighed og ikke mindst tolerance. Igennem de næsten 50 år, vi levede sammen (Karen døde jan. 88 af en hjerneblødning), respekterede hun fuldt ud mine mange interesser og deltog delvis i dem. F.eks. elskede hun at spille bridge og andre kortspil, men vel at mærke derhjemme. Turneringsbridge brød hun sig ikke om. Også musikken levede hun med i, skønt hun ikke selv var udøvende, og hun holdt meget af, når vi spillede kammermusik, og når jeg satte mig til klaveret, især hvis jeg spillede Chopin etuder eller jazz.

Vi fik 4 børn: Lida (12/8 39), Peter (15/12 42), Bjørn (kaldet Mads) (25/5 44) og Ulla (12/8 46), og sammen fik vi skabt et familieliv til glæde for alle parter. Det skete dog først efter mange års forløb, da krig og besættelse førte til, at vi alle (undtagen Ulla!) kom til at føre en omtumlet tilværelse, og det er netop, hvad næste afsnit handler om.

3.0 (fortsat)

Da krigen kom, sept. 39, var der mærkeligt nok ingen panik herhjemme, men snarere en lettelse over, at vestmagterne endelig satte en stopper for Hitlers "salami-politik". Den første tid var en ejendommelig form for krig. I over 6 måneder skete der næsten ingenting, bortset fra at Stalin og Hitler delte polen imellem sig, og russerne besatte Randstaterne. Fra denne periode husker jeg en episode, som jeg senere har tænkt meget over:

I febr. 1940 holdt prof. Niels Bohr et foredrag på Fysisk Institut i Århus. Titlen var: "Er det muligt at fremstille en atombombe?!" Svaret var: Teoretisk ja! Der er imidlertid nogle forudsætninger, som må være opfyldt:

1. At man har ca. 1000 tons ren uran. Det naturligt forekommende uran består af uran 238 (99,3%) og det radioaktive uran 235 (0,7%), og disse to "isotoper" kan adskilles. Derved er man altså i stand til at fremstille ca. 7 tons ren U^{235} .

2. At man kan samle denne mængde U^{235} i en kugle (diameter ca. 1 m). Sålænge det radioaktive uran opbevares i mindre portioner, sker der intet, men hvis man i løbet af no time kan få dannet den nævnte kugle, vil der ske en nedbrydning, en "fission", hvorved der frigøres en utrolig stor mængde energi.

Bohr gik i sit foredrag ud fra, at det praktisk taget ville være umuligt at opfylde disse to betingelser, og konkluderede derfor, at svaret på spørgsmålet måtte blive et nej!

Jeg har siden spekuleret på, om det virkeligt var Bohrs mening på det tidspunkt, eller om hele foredraget var arrangeret for at fortælle tyskerne, at de godt kunne lade være med at drømme om at fremstille en atombombe!

Jeg hælder mest til det sidste, men fik desværre aldrig lejlighed til at spørge Bohr derom. Det er dog ikke urimeligt at antage, at dette foredrag var medvirkende til, at de tyske atomfysikere aldrig for alvor gik ind for atombomben. (Da amerikanerne senere fremstillede bomber, var det efter helt andre metoder).

Ca. 2 måneder senere begyndte krigen rigtigt, og det skete mærkeligt nok her i Norden.

3.4 Besættelsen

Mandag den 8. april 1940 spillede jeg bridge i Århus Bridgeklub, og for at undgå den natlige cykeltur til Risskov overnattede Karen og jeg på Kystvejen i Århus hos hendes forældre Olida og Jens Eiler Rafn.

Ved 5-6-tiden om morgenen vågnede vi ved en voldsom larm. Karen fór hen til vinduet, og der udspandt sig en kort dialog:

"Hvad er det for nogen flyvemaskiner?"

"Tyskerne", svarede jeg søvndrukkent (jeg er et typisk B- menneske).

"Hvor skal de hen?"

"Til Norge"

"Kommer de så også her?"

"Ja, selvfølgelig, men læg dig nu ned og sov"

Meldinger i aviser og radio om tyske skibe med landgangsfartøjer, heste, m.m., der i de seneste dage var strandet i Norge, og om englændernes mineudlægning deroppe, havde bevirket, at jeg ikke et øjeblik var i tvivl om, hvad der var ved at ske. Regeringens hårdnakkede påstand om, at den

"blev taget på sengen", er aldeles utroværdig, da den desuden vidste, at der stod en 40 km lang militærkolonne i Sydslesvig, og at Østersøhavnene var fyldt med skibe med soldater og militærudstyr om bord! (Indberetninger fra Berlin). Man vidste, at tyskerne ville komme (om P. Munch havde været til møde i Rostock eller ej, er i grunden ligegyldigt), og man gjorde da også, hvad man kunne, for at undgå blodsudgydelse: Officererne på de jyske kaserner var sendt på orlov, og soldaterne var frataget skarp ammunition, og på Middelgrunden var kanonerne gjort ubrugelige!

Ved morgenbordet havde jeg en disput med min svigerfar om, hvorvidt han skulle gå på arbejde eller ej. Som kongelig fuldmægtig ved DSB følte han sig forpligtet til at passe sit job, mens jeg foreholdt ham, at nu, da kongen var sat fra bestillingen, havde han ikke længere nogen forpligtelse over for ham - og da slet ikke over for tyskerne! Det endte dog med, at han tog på kontoret og jeg på Universitetet. Her fik jeg en ejendommelig oplevelse:

Alle Instituttets medarbejdere var samlet på Hakon Lunds kontor for at diskutere morgenens begivenheder, da det bankede på, og der i døråbningen viste sig et grinende ansigt, som sagde: "De ser så alvorlige ud!". Det var en ingeniør fra Vejle, som havde boet på hotel, spist morgenmad på værelset og var kørt herop i taxa. Han anede kl. 10 intet om, at landet var besat. Det grinende ansigt, som jeg kan se for mig den dag i dag, var en mærkelig kontrast til situationens alvor.

I de første besættelsesår levede man en sær uvirkelig tilværelse. Man passede sit arbejde, men motorcyklen var klodset op, og cyklen taget frem, der var opsat en brændeovn i stuen, og bag nedrullede mørklægningsgardiner fulgte man passivt krigens gang igennem den engelske radio - trods de tyske støjsendere. Tyskernes tilstedeværelse lagde et større og større pres på én, og deres stadige fremgang på alle fronter gjorde det svært at holde modet oppe. Der var dog enkelte lyspunkter, som f.eks. de engelske flyveres heltmodige kamp i slaget om England 1940. En anden episode har brændt sig ind i min erindring:

På min fødselsdag d. 25/5 1941 vandt jeg mit første DM i bridge, men samme dag meddeltes det, at under et søslag i Nordatlanten havde "Bismarck" sænket "Hood", den engelske flådes stolthed! Dette var intet mindre end en katastrofe, for hvis tyskerne også kontrollerede havene, kunne England næppe fortsætte krigen. Man fulgte derfor i ulidelig spænding de følgende dages jagt på "Bismarck", og heldigvis lykkedes det omsider for engelske fly at finde og standse det tyske slagskib, hvorefter dets skæbne var beseglet. England havde stadig herredømmet til søs.

På dette tidspunkt havde England stået helt alene i næsten 1 år, og alt så sort ud, men da tyskerne angreb Rusland (juni 1941), og Amerika kom

med i krigen (dec. 1941), begyndte man igen at håbe. Det var dog først i slutningen af 1942, at dette håb blev begrundet: Amerikanerne slog den japanske flåde i koralhavet, Montgomery slog Rommel ved El Alamain, og russerne standsede tyskerne ved Stalingrad. Det var derfor ikke mærkeligt, at først nu vågnede modstandsånden for alvor her i landet. Hidtil havde det næsten kun været kommunisterne, som havde været aktive (men først efter d. 22. juni 1941, da Hitler brød med Stalin!!!), men nu følte vi andre også, at der var mening i at hjælpe med til at bekæmpe tyskerne, ja at det ligefrem var nødvendigt for at undgå, at landet efter krigen ville blive betragtet som et tysk lydland.

Den danske regering havde samarbejdet med besættelsesmagten i så høj grad, at man i udlandet måtte opfatte Danmark som Tysklands allierede i krigen. At det var sket for at sikre befolkningen tålelige forhold, havde man ingen forståelse for i England, Rusland og Amerika, og kun hvis danskerne, ved i slutfasen at bekæmpe tyskerne så effektivt som muligt, viste Verden, at de langt fra var enige med deres regering, kunne landet håbe på at genvinde respekten i den frie verden. Dette var i hvert fald baggrunden for mit ønske om at komme til aktivt at deltage i den spirende modstand. Men hvad skulle man gøre? Hvordan fandt man frem til folk med samme indstilling? Alene kunne man intet foretage sig, og sabotage og illegale blade var der naturligvis ingen, som vidste noget om. Man måtte bare vente, indtil skæbnen bankede på.

Det gjorde den en februardag i 1943 i form af en gammel veninde, Harriet Næraa (gift med overlæge Næraa, amtssygehuset). Hun havde fået kontakt med nogle faldskærmsfolk og spurgte, om jeg eventuelt kunne huse dem. Da jeg accepterede, blev der arrangeret et møde herude i mit hus i Risskov, men stedet var for ubekvemt, og dermed sluttede 1. akt for mit vedkommende.

Faldskærmsfolkene havde imidlertid også fået forbindelse med vore venner, Svend, Bjørn og Pie Båstrup-Thomsen, som havde skaffet husrum til dem, og pludselig en dag i juni kom Svend ud og spurgte, om jeg kunne opbevare gruppens sprængstoflager. Det befandt sig i en kælder på Silkeborgvej, men tyskerne havde taget en sabotør, som kendte stedet og muligvis kom til at røbe det eller måske havde adressen skrevet op et eller andet sted, og det var derfor nødvendigt at flytte det. Sprængstoffet var kommet ned med faldskærm - vist nok et sted på Djursland - men da man på dette tidspunkt i England ikke havde større tiltro til den danske modstandsbevægelse, var det ikke 1. classes. Det eksploderede ganske vist udmærket, men led af den skavank, at det havde en uhyre intensiv og meget karakteristisk lugt. For at undgå en eventuel afsløring ved et tilfældigt besøg betingede jeg mig, at der blev lavet et specielt rum under kæl-

dergulvet, og da det blev bevilliget, ringede jeg til den murermester, som havde bygget huset. Jeg forklarede ham, at jeg "i disse urolige tider gerne ville have et sikkert sted at opbevare vore værdigenstande", og han kom næste aften. Svend og jeg fungerede som arbejdsmænd for ham. Han huggede et hul på ca. 1 m², vi gravede ca. 1 m³ jord op og fordelte det i haven, hvorefter han støbte rummets bund og sider.

Et par dage efter, da cementen var tør, kom lederen af faldskærmsfolkene "Aksel Nielsen" (virkelige navn Ole Geisler) kørende på en ladcykel med stoffet, der var emballeret som papirruller med en pressening over. Frækt kørte han ved højlys dag fra Silkeborgvej og herud, og han måtte tage turen 3 gange for at transportere de 4-500 kg, som lageret bestod af.

Det blev lagt ned i det nye rum (emballagen blev brændt i centralfyret under voldsomme brag!) og omhyggeligt dækket med avispapir. Derefter kom der låg på, et stort tæppe over hele kældergulvet og endelig en dynekasse ovenpå. Sprængstoffet var nu skjult så godt, at selv Gestapo ikke kunne finde det (se nedenfor), og det kunne heller ikke lugtes. Dermed var 2. akt begyndt.

I de følgende måneder kom der jævnligt faldskærmsfolk (en af dem blev kaldt Jens), som formede det plastiske sprængstof - kaldet "808" - til "bomber" og forsynede dem med forladning og "tændstik". De bragte bomberne videre til sabotørerne, da det af sikkerhedshensyn var vigtigt, at kun faldskærmsfolkene kendte lagerets placering.

Det eneste, der foruroligede mig, var stoffets lugt. Når lageret havde været åbent, blev kælderen omhyggeligt udluftet, men jeg opdagede, at under denne udluftning kunne stoffet tydeligt lugtes ude på Lerbækvej, skønt huset ligger ca. 25 m fra vejen! Hvor intensiv og karakteristisk lugten var, afspejler følgende oplevelse: En aften kørte min kone og jeg på cykelstien langs vandet ind til Århus. Imod os kom en cyklist med en pakke på baggebæreren, og da han havde passeret os, sagde jeg spontant: "808"! Samme aften blev banelegemet lidt nord for Risskov sprængt i luften! Det var på det tidspunkt, hvor Langå-broerne var ødelagt, og tyskerne derfor benyttede ruten over Ryomgård.

Imidlertid gik alt tilsyneladende godt. Der var mange sabotager i Århus og omegn (sikkert med stof fra vort lager) og ingen urovækkende arrestationer. Jeg passede min daglige dont, og den 24. juli holdt vi sågar en stor familiefest i anledning af vor søns barnedåb og min fars 70 års fødselsdag (gæsterne fik senere diverse chok over, at de havde festet oven på en halv ton sprængstof). I august var der store strejker rundt omkring i landet, og da sabotagernes antal samtidigt steg stærkt overalt, førte det som bekendt til d. 29. august, hvor det danske militær blev interneret, og re-

geringen gik af. Uroen medførte også, at et stort antal Gestapo-folk blev sendt til landet for at bekæmpe den voksende modstand, samt at krigsretten blev nedsat. Dermed var vort arbejde blevet endnu mere risikabelt, men ingen tænkte på at opgive modstanden af den grund.

I begyndelsen af oktober kom så katastrofen: Svend blev taget af Gestapo! De havde fundet frem til kælderen på Silkeborgvej, og da der stadig lugtede af 808, og Svend stod som lejer, hentede de ham på kommunehospitalet, hvor han var ansat som læge.

Da jeg ikke kendte ulykkens omfang og dens eventuelle konsekvenser, og da efterårsferien stod for døren, gik jeg "under jorden" en halv snes dage (hos min fætter pastor Thaning, Asperup).

Imidlertid forblev alt roligt. Svend havde øjensynligt holdt tæt, og efter ferien genoptog jeg mit normale arbejde på Universitetet. Men Gestapo's forøgede effektivitet blev dag for dag tydeligere:

I begyndelsen af november blev Langå-broerne ødelagt af en gruppe sabotører fra Randers. Få dage efter arresterede Gestapo et stort antal mennesker, og allerede den 24. nov. blev de stillet for krigsretten. 5 af dem blev dødsdømt og henrettet d. 2. december.

Indirekte blev denne begivenhed årsag til vor ulykke. Det menes, at en af sabotørerne fra Langå-broerne havde en lommebog med navne og adresser, som tyskerne nøje kontrollerede. Derved kom de frem til søstre Ulrich's lejlighed i Bruunsgade, og her fangede de 2 faldskærmsfolk om aftenen d. 13. dec., deriblandt Jens!

Jeg véd ikke, hvordan Gestapo bar sig ad, men faldskærmsfolkene brød hurtigt sammen og fortalte løs (ialt angav de ca. 100 personer over hele landet), og allerede næste eftermiddag var tyskerne ude hos os. Jeg var ikke hjemme, men kørte ved 6-tiden intetanende i favnen på dem. De førte mig ind i huset, og det første de sagde var: "Wo haben Sie die Waffen?" Jeg svarede, som sandt var, at jeg ikke havde nogen våben, men en af dem sagde, at det skulle han snart få rede på. Han gik ud og kom lidt efter tilbage og forklarede de andre, hvor det skjulte rum var med ordene: Han siger Dermed vidste jeg, at Jens måtte sidde ude i en af de tyske biler, der omhyggeligt var skjult henne på Rosenvej. Jeg måtte stå og se på, at de pakkede sprængstoffet ud, og da de var færdige, fik jeg lov at sige farvel til min 4-årige datter, Lida, og min kone. Da jeg omfavnede hende, sagde jeg blot: "Stik a'", men det blev sagt meget lavmælt, idet der blandt Gestapofolkene var 2-3 danskere. Heldigvis var hun ene om at opfatte det, og da hun fik lov at blive hjemme hos børnene, gik hun få dage efter "under jorden". Børnene blev fulgt til København af min kollega Ingrid Beck og blev hos mine to søstre derovre, indtil krigen var forbi.

Jeg blev selv kørt til Vestre Allé's fængsel.